

היום העולמי לשמירה על בתי גידול מימיים – 2.2.2022

בתי גידול מימיים והקשר בינם לשפעת העופות

WorldWetlandsDay.org #ActForWetlands

בחודש זה, פברואר, מציינים ברחבי העולם את "היום העולמי לשמירה על בתי גידול מימיים" בתאריך שנחתמה אמנת רמסר (Ramsar) בעיר רמסר שבאירן בשנת 1971. זוהי אמנה היסטורית, והיא מייצגת מאמץ עולמי לשמור על מערכות אקולוגיות מימיות (wetland), כלומר על בתי הגידול המימיים ועל המגוון הביולוגי בהם, ובייחוד על עופות המים. האמנה קוראת למדינות העולם לנהל בחוכמה את המשאבים הקיימים בבתי הגידול המימיים שבתחומן על מנת לשמור על בריאותם ועל תפקודם התקין. בדרך זו יהיה ניתן להבטיח שנמשיך לזכות בתועלות הרבות שמערכות אקולוגיות חשובות אלה מעניקות לנו – תועלות אקולוגיות, כלכליות, מדעיות ותרבותיות.

מרבית האירועים בעולם יתקיימו ב"אתרי רמסר" – אתרי מערכות אקולוגיות מימיות טבעיות שהכירו בחשיבותם הבינלאומית. בישראל רשות הטבע והגנים מציינת את היום העולמי וחוגגת אותו ככל שנה במגוון פעילויות בגנים לאומיים ובשמורות טבע אקוויטיות נבחרות, ובראשן אתרי רמסר שלנו – שמורת החולה ושמורת עין אפק. למרבה הצער בינואר שתיהן נסגרו למבקרים בעקבות התפרצות שפעת העופות והאיום על עופות הבר בישראל. אנו מקווים כי הן יפתחו לפני היום העולמי לשמירה על בתי גידול מימיים. החלטה על כך תתקבל לפי רמת הסיכון לעופות הבר בשמורה מכניסת מבקרים.

שפעת העופות היא מחלה זואונוטית – מחלה שיכולה לעבור מבעלי חיים לאדם. היא תוקפת בעיקר עופות, אך עלולה להדביק גם בעלי חיים אחרים, למשל חתולים או שועלים, ולעיתים נדירות מאוד גם בני אדם. יש כמה זנים של שפעת העופות וחלקם גורמים מחלה קשה וקטלנית בעופות. בעקבות התפרצות המחלה במשקי עופות בישראל הושמדו כמיליון תרנגולות, הודים וברווזים ונגרם נזק כבד לענף הלול. גם בחיות הבר הייתה פגיעה קשה, ויותר מ-6,000 עגורים מתו באגמון החולה ובאזורים אחרים.

מה הקשר בין שפעת העופות לאתרי רמסר?

ישראל היא ציר נדידה חשוב לעופות, ובכל עונה חולפים בה כחצי מיליארד בעלי כנף בדרכם מאירופה או מאפריקה, לפי העונה. עמק החולה ובתי הגידול המימיים הנרחבים שבו וכן אתרים אחרים בישראל משמשים אתרי עצירה ו"תדלוק" לעופות רבים וחלקם, בעיקר עופות מים, שהם הנשאים הבולטים של הנגיף, נשאר לחרוף בהם. המפגש של עופות מאזורים שונים מגביר את הסכנה שהמחלה תעבור בין אוכלוסיות ומינים של עופות ותתפרץ בקרב אוכלוסיות שנחשפות לנגיף בפעם הראשונה.

לחצי פיתוח בעשורים האחרונים ותכנון לקוי גרמו לאיבוד מערכות אקולוגיות מימיות טבעיות או לפגיעה בתפקוד שלהם בכל העולם וגם בישראל. מערכות אלו הן בית הגידול הטבעי של עופות הבר בכלל ושל עופות המים בפרט, והעופות שאיבדו את סביבתם הטבעית מחפשים אתרי מחיה והזנה חלופיים. הם נדחקים לאתרים סמוכים לאזורים מאוכלסים ובמצב זה גובר החשש שמחלות יעברו מחיות הבר לחיות המשק ולהפך, ומהן גם לאדם.

היום כבר יודעים שיש קשר בין בריאותם של האדם ובעלי החיים לבריאותה של הסביבה הטבעית, והבנה זו מעוגנת בגישה ביו-רפואית שנקראת **בריאות אחת (One health)**. חזונה הוא שיפור רווחתם הבריאותית של בני האדם ושל בעלי החיים בד בבד עם שמירה על הסביבה. ברוח גישה זו חברו רשות הטבע והגנים למשרד החקלאות, משרד הבריאות והמשרד להגנת הסביבה כדי לגבש תוכנית ניטור של גורמי מחלה בחיות בר. מטרת התוכנית היא לזהות גורמי מחלה מוקדם ולאפשר מניעה של העברת מחלות מחיות משק לחיות בר ומחיות בר לחיות משק ולאדם, כפי שנלמד באירוע העכשווי.

רשות הטבע והגנים מיישמת את גישת **בריאות אחת** גם במימוש אמנת רמסר ובפעילות לשימור בתי גידול מימיים טבעיים ולשיקום בתי גידול שנפגעו. השימור בתחום השמורות והגנים נעשה בהבטחת מים באיכות ובכמות מתאימה בגופי המים, ובפעולות שיקום שנעשו בשנים האחרונות הוצפו מחדש מאות דונמים ועוצבו מערכות אקולוגיות מימיות. למשל בשמורת החולה ובשטח נטוש של בריכות דגים סמוך לשמורת עין אפק הוצפו ושיקמו 400 דונם. כמו כן הרשות פועלת לשחרור מעיינות תפוסים והשבת מימיהם לטבע למען הטבע והאדם.

שיקום ושימור בתי הגידול המימיים יבטיחו מערכות אקולוגיות שיכולות לתמוך באוכלוסיות גדולות של חיות בר טוב יותר, ולהבטיח את בריאותן ואת בריאותנו.

בחורף 1971 נחתמה בעיר רמסר (Ramsar) שבאיראן אמנה בינלאומית לשימור בתי הגידול המימיים. אמנה היסטורית זו מייצגת מאמץ עולמי לשימור בתי הגידול המימיים דרך ניהול חכם של משאביהם. המטרה היא לשמר את מגוון השירותים שמערכות אלו מספקות לאדם, כגון ויסות שיטפונות ומניעת הצפות, תהליכי שיפור איכות מים, צמצום עומסי פחמן באטמוספירה, וכן הספקת מזון לאדם (דוגמת דגה), אתרי מחקר, פנאי ונופש, ועוד.

בעת החתימה על האמנה התחייבה כל מדינה שאזורים לחים בשטחה יוכרו אתרי רמסר, כלומר אתרים בעלי חשיבות בינלאומית. היום חברות באמנה 172 מדינות ומוכרזים 2,435 אתרי רמסר בכל העולם, על שטח גדול מ-2.5 מיליון ק"מ מרובע (גדול משטחה של מקסיקו). לקריאה על אמנת רמסר היכנסו לאתר <https://www.ramsar.org/>. גם ישראל הצטרפה לאמנה והוכרזו בה שני אתרים בעלי חשיבות בין לאומית: שמורת החולה ושמורת עין אפק. ב-2 בפברואר, יום החתימה ההיסטורי, או בסמוך לו מציינים בכל המדינות **החתומות על האמנה** את היום העולמי לשימור בתי הגידול המימיים. בישראל מציינת רשות הטבע והגנים יום זה בפעולות בגנים לאומיים ובשמורות טבע ובחרות והשנה הוא יתקיים ב- 5.2.22.